

CUMHURİYETİN İLK HEYKELTIRAŞLARINDAN RATİP AŞİR ACUDOĞU: YAŞAMI VE ANITLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ercan YILMAZ*

ÖZET

Ratip Aşir Acudoğu 1898'de İstanbul'da doğmuş ve 1957'de yine İstanbul'da yaşama veda etmiştir. 1918 yılında Sanayii Nefise Mektebi Heykel Şubesi'nde başladığı öğrenimini daha sonra Almanya'da Münih Güzel Sanatlar Akademisi, Fransa'da Julian Akademisi ve dönemin ünlü heykeltıraşı Bourdelle'in atölyesinde sürdürmüştür, 1928'de yurda dönmüştür.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin 1928'deki kurucuları arasında yer almış olan Acudoğu, 1929'da ilk kez Edirne'de başladığı Resim Öğretmenliği görevini daha sonra İstanbul'da ölümüne dek sürdürmüştür.

Sanat eğitimciliği görevine paralel olarak heykel alanındaki üretkenliğine hiç ara vermeyen sanatçı, yaşamı boyunca pek çok yapıta da imza atmıştır. Bu yapıtlarından en önemlileri Menemen Kubilay Anıtı, Bolu Atatürk Anıtı (Nejat Sirel ile birlikte), Erzincan İnönü Anıtı ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtıdır.

Ratip Aşir Acudoğu'nun anıt eserleri Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, sanatın ve heykelin ülkenin kültürel gündeminde nasıl önemli bir yer işgal ettiğini gözler önüne sermektedir. Sanatçının yaşam hikayesi ise ilk kuşak Türk heykeltıraşlarının zorlu yaşam koşullarına rağmen tutku ve adanmışlıkla mesleklerine bağlılıklarının önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Heykeltıraşları, Türk Heykeli, Heykel, Anıt, Sanat.

*Trakya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, Edirne/TÜRKİYE e.yilmaz@trakya.edu.tr

RATİP AŞİR ACUDOĞU, ONE OF THE FIRST SCULPTORS OF THE REPUBLICAN PERIOD: HIS LIFE AND MONUMENTS

Assist. Prof. Ercan YILMAZ*

ABSTRACT

Ratip Aşir Acudoğu was born in Istanbul in 1898 and died in Istanbul. He started his education in 1918 at the Sculpture Department of School of Fine Arts (Sanayii Nefise Mektebi). He continued his education in the Academy of Fine Arts, Munich, Germany, and then in Julian Academy, France. He also attended the workshop by Bourdelle, a famous sculptor. He returned to the country in 1928.

Having been one of the founders of the Association of Independent Painters and Sculptors in 1928, Acudoğlu served as a Painting Teacher, a career he first started in Edirne, in 1929, which he kept doing until his death in Istanbul.

Parallel to his duty as an art educator, he was productive at all times the field of sculpture and created many works of art during his life. His most important works include Menemen Kubilay Monument, Bolu Atatürk Monument (with Nejat Sirel), Erzincan İnönü Monument, and Atatürk Monument at the Faculty of Agriculture, Ankara University.

Ratip Aşir Acudoğu's monumental works indicate, how important has been the place of art and sculpture in the cultural agenda of the country since the early years of the Republican Period. The life story of the artist is a significant indicator of how passionately and committedly the first generation of the Turkish sculptors engaged in their profession despite challenging life conditions.

Keywords: Turkish Sculptors, Turkish Sculpture, Sculpture, Monument, Art.

* Trakya University, Faculty of Fine Arts, Department of Sculpture, Edirne/TURKEY e.yilmaz@trakya.edu.tr

1. GİRİŞ

Ratip Aşir Acudoğu, Cumhuriyet tarihimizin ilk kuşak Türk heykeltıraşları arasındaki en önemli figürlerden biridir. Heykel öğreniminin büyük bölümünü Sanayii Nefise Mektebi Heykel Şubesi'nin ardından, Avrupa'da büyük ustaların yanında ve atölyelerinde tamamlamış olması onu çağdaşlarından farklılaştırır. Kendisi aynı zamanda, Cumhuriyetin erken yıllarında devlet bursuyla yurtdışına gönderilmiş ilk Türk heykeltıraşdır.

Acudoğu hakkında yapılacak her akademik çalışma onun sanatını anlamaya katkı sağlayabileceği gibi aynı zamanda Türk heykel sanatının gelişim sürecine de ışık tutacaktır.

Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda hazırlanan bu makale kapsamında, öncelikle sanatçının yaşam öyküsüne yer verilmiş, ardından Cumhuriyet dönemi heykel tarihinde çok özel yeri olan Acudoğu'nun dört anıt heykeli ayrı başlıklar altında ve daha çok teknik açıdan ele alınmışlardır.

2. RÂTİP AŞİR ACUDOĞU'NUN KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ VE ÇALIŞMALARI

Râtip Aşir Acudoğu 20 Şubat 1898'de İstanbul Molla Gürani'de doğmuştur. İstanbul Beykoz Çubuklu Ortaokulu'nda öğretmenlik yaptığı için ikamet ettiği Çubuklu'daki yalısında 15/16 Ocak 1957 tarihinde vefat etmiştir (http-1), (Gezer, 1984, s.97).

İlköğrenimini Mahmudiye Rüştüyesi'nde tamamlamış, ortaöğrenimini Ankara Sultanisi'nde sürdürürken son sınıfta I. Dünya Savaşı nedeniyle askere alınmıştır (Osma, 2003, s.197). Savaşa 37. Kafkas Fırkası depo taburunda katılmış ve mütarekede üsteğmenlik ile terhis edilmiştir. Babası Hüseyin Aşir Molla medreseden yetişmiş, taşra kadılıklarında bulunmuş, hür fikirli, seçkin ve aydın bir kişidir, oğlunun heykeltıraş olmak istediğini öğrendiğinde, onu meslek seçiminde tamamen serbest bırakmıştır (http-1).

Görsel 1. Ratip Aşir, gençlik yıllarında bir çalışmasıyla.*

Görsel 2. Ratip Aşir olgunluk yaşlarında.

* Bu fotoğraf, Acudoğu'nun Edirne'de görev yaptığı yıllarda gerçekleştirdiği bir Atatürk Büstü'nün ortaya çıkarılıp korunmasında büyük emeği geçmiş olan, Edirne Anadolu Öğretmen Lisesi Resim İş Öğretmeni Fatih Çapkan tarafından 1998'de hazırlanan, Acudoğu hakkındaki bilgi panosunda yer almaktadır. Bu pano halen bahsi geçen büst ile birlikte Edirne İl Eğitim Tarihi Müzesi'nde bulunmaktadır. Panodaki fotoğraf kopyasının altında: 'Ratip Aşir Acudoğu, Prof. Adnan Çoker Arşivi' yazmaktadır.

1918 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girerek, ilk Türk heykeltıraşı ve Heykel Bölümü'nün ilk Türk heykel hocası İhsan Özsoy'un öğrencisi olmuştur. Babası Aşir Molla'nın maddi desteğiyle, farklı kaynaklardaki farklı tarihlendirmelere göre 1920, 21 veya 22'de Almanya'ya giderek, Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof. Belexer'in yanında çalışmıştır (Berk, 1937, s.29) (Bara, 1957, s.43) (Elibal, 1973, s.231) (Gezer, 1984, s.92) (Özsezgin, 1999, s.21).

Dünyanın en büyük sanat merkezi olan Paris'e gitme ihtiyacı duyan sanatçı, tavsiye üzerine Maillol ile çalışmak istemiştir. Ancak Maillol'un ders vermediğini öğrenmiş, kendine bir atölye tutarak çalışmaya, müze ve galerileri dolaşmaya başlamıştır. Kısa bir süre sonra İstanbul'a dönen Ratip Aşir, 1925'te Akademi'de açılan 'Avrupa müsabakasını' kazanmış 'hükümet talebesi' olarak tekrar Paris'e gitmiştir. Julian Akademisine yazılan Ratip Aşir, bir süre burada Bouchard ve Landovsky gibi Akademi hocalarının direktifi altında çalıştıktan sonra büyük sanatkar Bourdelle'in atölyesine girerek onunla sıkı bir mesai arkadaşlığı yapmıştır. Ayrıca Bourdelle'in Ratip üzerinde çok etkili olduğu bilinmektedir (Berk, 1937, s.29-31).

Ratip Aşir'in çok yakın dostu olduğunu ifade eden Reşat Ekrem Koçu, Bourdelle'in Ratip'e hitaben yanından ayrılırken; "Delikanlı.. heykeltirilikte artık benden ve yeryüzünde başka bir fâniden öğreneceğin hiçbir şey kalmadı.. dedi ve gözleri yaşarak ekledi, yapacağı eserlerin neler olacağını bilemem, tahmin ettiğim şey eserlerinde Türk milletinin ruh asaletinin ve kudretinin yaşatılacağıdır" dediğini aktarmaktadır (http-1).

Ratip Aşir 1928 yılında İstanbul'a dönmüş ve fikri temelleri Fransa'da atılmış olan 'Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kurucuları arasında yer almıştır. Grupta heykeltıraş olarak sadece kendisi ve Ali Hadi Bara bulunmaktadır (Gezer, 1984, s.320).

Ratip Aşir Acudoğu 1929'da Edirne'de başladığı resim öğretmenliği görevini daha sonra İstanbul'da sürdürmüş ve Zeyrek, Bakırköy ve Beykoz'da farklı okullarda çalışmıştır. Bu görevine paralel olarak heykel çalışmalarını da sürdürmüş ve Menemen Kubilay Anıtı, Bolu Atatürk Anıtı (Nejat Sirel ile birlikte), Erzincan İnönü Anıtı ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı gibi birçok önemli anıta imza atmıştır.

Menemen Kubilay Anıtı

İzmir'in Menemen ilçesinde Şehit Kubilay'ın anısına bir anıt yapılmasına karar verilmiş ve bunun için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir komisyon kurulmuştur. Anıtın yapılabilmesi ile ilgili gerekli paranın halktan toplanabilmesi için de bir banka hesabı açılmıştır (Yaşar, 2011, s.385-389; Osma, 2003, s.84,85).

Kubilay Anıtı'nın yapılacağı ve bunun için bağış toplanacağıyla ilgili haberin Edirne'nin yerel gazetesi olan Milli Gazete'de de 2 Haziran 1931 tarihinde yer aldığı görülmektedir (Anonim, 1931, s.1). O tarihlerde Edirne Öğretmen Okulu'nda resim öğretmeni olarak görev yapmakta olan Ratip Aşir'in bu haberlerin ardından anıt için proje hazırlıklarına başladığı muhtemeldir.

19 Aralık tarihinde ulusal sanat eserleri çağrılarak yapılan yarışmada 9 eser arasından Ratip Aşir'in eseri birinci seçilmiş, hem demiryolu hem de karayollarını görebilen Menemen'deki Ayıldız Tepesi anıt için uygun yer olarak tespit edilmiştir (Yaşar, 2011, s.389-391).

Anıt 26 Aralık 1934 tarihinde açılmıştır. Basamaklarla çıkılan düz bir platform yüzeyinde yer alan heykel; altıgen bir kaide üzerinde daralan bir açıyla konik yükselen üçlü sütunumsu kuruluşun önünde, dikdörtgen bir kaide üzerinde elinde mızrak tutan bir erkek figüründen oluşmaktadır (Osma, 2003, s.86).

Anıtın taş kısmı, bir ana kaide üzerinde diğer bir küçük kaide ile birbirine yaslanmış ve birbirini tutan üç adet, dört köşeli dikilitaş biçiminde sütundan yapılmıştır. Sütunlardan ortadaki daha uzun ve iri diğer ikisi ise bu ana sütunun iki yanında simetrik ve daha kısa olarak yer almaktadırlar. Bu üç sütun hem tek tek hem de birlikte daralan bir açıyla yükselmektedirler. Ana kaide, üç sütun onların adeta kucakladığı ve anıtın ön yüzünde yer alan ikinci kaide, tıpkı üzerinde yer aldıkları merdivenli platform gibi kesme taştandır. Bahsi geçen ikinci kaide üzerinde ise sağ elinde kargı tutan bir Türk gencinin bronz figürü bulunmaktadır.

Görsel 3 Ratip Aşir Acudoğu, Menemen Kubilay Anıtı, Taş ve Bronz, Toplam Yükseklik; 15.66m, Bronz Figür Yüksekliği; 3.98m, 1934.

Acudoğu, hem sanatı hem de gerçekleştirdiği bu ilk anıtıyla ilgili “Basitliğine, bir tek figür taşmasına rağmen bu abide, memlekette dikilen diğer bütün abidelere kıyasen büyük bir şekil hususiyeti taşımaktadır” olarak ilk övgüleri Nurullah Berk’den almıştır (Berk, 1937, s.31). Ayrıca Berk, heykel ile mimari kısmın uyumuna vurgu yapmış ve tatmin edici bir biçimde birbiriyle barışmış bir şekilde bulduğunu ifade etmiştir.

Acudoğu’nun bu ilk anıtıyla ilgili olarak Gültekin Elibal (1973, s.231) de “... bu anıt, gerek heykeltçilik ve gerekse anıt anlamının yapı dalı ile olan uyuşumu bakımından büyük bir biçim, olgunluk örneği taşır” şeklinde bahsetmektedir.

Anıtın toplam yüksekliği 15,66 metre, bronz figürün yüksekliği ise 3,98 metredir. Ana kaidenin ön yüzeyinde Kubilay’ın, yan yüzeylerinde ise Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki’nin isimleri yazılmaktadır. Bronz figürü taşıyan ikinci kaidenin ön yüzeyinde mermer levha üzerinde de Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi yazılıdır.

Bolu Atatürk Anıtı

Ratip Aşir Acudoğu’nun kazandığı ikinci anıt yarışması 1938 yılında yapılmış olan Bolu Atatürk Anıtı yarışmasıdır. Acudoğu’nun Nejat Sirel’le birlikte yaptığı ve Elibal’in (1973, s.231) ülkede dikilmiş Ata heykel ve anıtlarının en anlamlı ve güzellerinden biri olarak bahsettiği bu

anıt, Atatürk'ün ölümünün ardından gerçekleştirilen ilk Atatürk anıtı olmasıyla da ayrıca tarihsel olarak farklı bir değer taşımaktadır.

Açılışı 1940 yılında yapılan anıtın figür kısmı bronz, kaide kısmı da kesme taş kaplamadır. Figürün yüksekliği yaklaşık 3m. ve kaidenin yüksekliği de yaklaşık 4m. olmak üzere anıtın toplam yüksekliği yaklaşık 7m'dir. Atatürk mareşal giysisi ve sırtında pelerini ile başı açık şapkasız olarak tasvir edilmiştir. Sol ayağı bir yükselti üzerinde, dizden kırık ve diğerinden bir adım öndedir. Sol eli yana sarkmış biçimde bir kitap ve sağ eli de bedeninin tam ortasında yere dayalı duran kılıcı tutmaktadır (Osma, 2003, s.116,117).

Görsel 4. Ratip Aşir Acudoğu, Bolu Atatürk Anıtı, Taş ve Bronz, Toplam Yükseklik; 7m, Bronz Figür Yüksekliği; 3m, 1940.

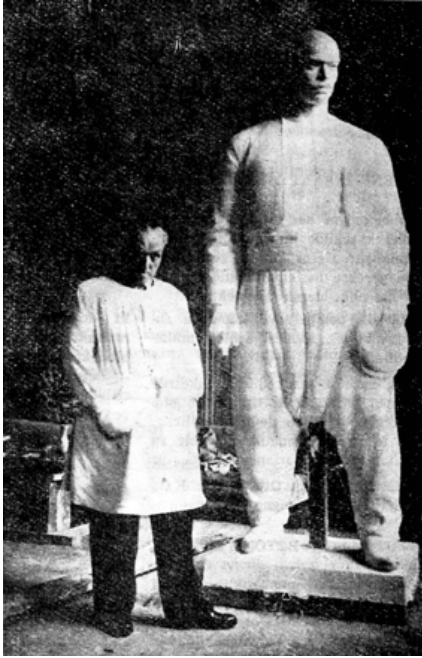
Atatürk'ün hafifçe sola bakan ve sert ifadeli yüzü aslına benzer olarak yapılmıştır ama diğer anıtlara kıyasla heybetli bir bedene sahiptir. Mareşal üniforması ile tasvir edilmiş olmasına rağmen anıt, sivil hayata yönelik göndermeler taşıyor gibidir.

Bu anıtı yapan sanatçı, 1984 tarihinde basılmış olan Hüseyin Gezer'e ait 'Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli' adlı kitapta, heykeltıraş Nijad Sirel (1897-1959) olarak gösterilmektedir. Fakat en eski kaynak olan 1957 tarihli Arkitekt Dergisi'nin 43. sayısındaki 'Heykeltıraş Ratip Acudoğu' adlı makalesinde heykeltıraş Ali Hadi Bara, anıtı Ratip Aşir Acudoğu'nun Nejat Sirel'le birlikte yaptığını yazmaktadır. 'Atatürk ve Resim Heykel' adlı 1973 basımlı kitabın yazarı Gültekin Elibal da anıtın kazandığı bir yarışma sonucu Acudoğu'nca yapıldığını söylemektedir. Aynı yıllarda yaşamış oldukları ve yakinen tanıştıkları da anlaşılan Bara'nın şahsen kaleme aldığı makalesindeki bilginin, anıtın yapıldığı yıllara en yakın yazılı kaynak olması sebebiyle de daha sağlıklı ve doğru olduğu muhtemel görülmektedir.

Erzincan İnönü Anıtı

Erzincan'da 26 Aralık 1939'da gerçekleşen ve 32.372 kişinin ölümü ve bütün şehrin yerle bir olmasıyla sonuçlanan büyük bir deprem yaşanmıştır. Hem bu felaket esnasında hem de daha sonra şehrin yeniden imarıyla yakından ilgilenmiş olan Milli Şef İnönü'ye şükran ifadesi için bir anıt yaptırılması gündeme gelmiştir (Gezer, 1984, s.96).

Ratip Aşir'in yakın dostu olduğunu söyleyen Reşat Ekrem Koçu'nun aktardıklarına göre, anıt için bir yarışma açılmış ve Acudoğu da yarışmaya bugün Erzincan'daki mevcut anıtın maketi ile katılmıştır. Maket Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki jüri salonuna götürülürken yolda bir kaza geçirerek ciddi zarar gördüğü için sanatçı tarafından jüri salonunda onarılmaya çalışılmıştır. Bu kırık haline rağmen jüri eseri çok manalı görerek etkilenmiş ve ödülü bu makete vermiştir (http-1).

Görsel 5. Ratip Aşir Acudoğu çalışma aşamasında.

Görsel 6. Ratip Aşir Acudoğu, Erzincan İnönü Anıtı, Yükseklik (Yaklaşık); 9m, 1947.

Acudoğu bu anıt için çalışmalarına 1943'de başlamış ve çalışma yaklaşık beş yıl sürmüştür. Bu çalışma sürecinin en önemli anlarından biri de, hemen her çalışma sabahında Neyzen Tevfik'in sanatçıyı ziyaret ederek kendisine ney üflemesi olarak aktarılmaktadır. Kaidenin zirvesinde yer alan üçlü grupta İnönü, Erzincanlı bir anayı bağrına basmış ve bir elini de küçük bir kız çocuğunun omzuna koymuş biçimde tasvir edilmiştir. Aşağıdaki üçlü grupta ise ortada duran ve 'Vatan Ana'yı temsil eden kadın figürü solunda duran ve yeni şehri kuran işçiyi simgeleyen erkeğe bir çelenk, sağında duran Erzincanlı erkeğe de yeni şehrin anahtarını vermektedir. Acudoğu İnönü portresi için mevcut fotoğraflarla yetinmeyerek yüzünü etüt etmek amacıyla iki kez Dolmabahçe Sarayı'na giderek kendilerini ziyaret etmiştir. Acudoğu, İnönü'nün bağrına bastığı genç kadın figürü için kimyager Mürşide Özgen'in modelliğinden yararlanmış ve işçi figürünün yüzünde ise kendi portresini yapmıştır (http-1).

Görsel 7. Erzincan İnönü Anıtı, Detay. (Kadının solundaki figürde Acudoğu'nun kendi portresi)

Acudoğu, yapım esnasında bazı teknik sorunlar yaşamış ve öğrencilerinden Hüseyin Anka Özkan anıtın tamamlanması için kendisine yardım etmiştir (Gezer, 1984, s.96).

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde yer alan Atatürk Anıtı Acudoğu'nun en son gerçekleştirdiği ama buna rağmen literatürde en az bilgiye rastlanılan anıttır. Bara (1957, s.43) makalesinde tarih belirtmeksizin sadece anıtın Acudoğu tarafından yapıldığını yazmaktadır. Gezer de (1984, s.97) yine tarih vermeksizin sadece anıtın Acudoğu'ya ait olduğunu söylemekte ve kitabındaki heykel fotoğrafları kısmında anıtın bir görseline de yer vererek (Görsel 8), anıtın taştan yapıldığı bilgisini aktarmaktadır. Aynı şekilde, yine detay verilmeksizin sadece anıtın Acudoğu'ya ait olduğuna dair bilgilere Osma'nın (2003) ve Özsezgin'in (1999) kitaplarında da rastlanmaktadır.

Görsel 8. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı, Figür ve Kaide Detayı.

Anıt hakkında farklı bir bilgiye sadece Elibal'ın (1973 s.383) kitabında rastlanılmaktadır. Aynı kitabın 'İl, İlçe Sıralamasında Atatürk Heykel ve Anıtları' başlıklı bölümünde anıtın yapım tarihi 1945-1950 yılları arası olarak gösterilmektedir.

1991 yılında Kültür Bakanlığı Yayını olarak basılan Ankara Albümü'nde de, Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı yer almakta fakat yanlış bilgiler içermektedir. Albüm 1991 yılında Güzel Sanatlar Genel Müdürü görevini sürdürmekte olan Mehmet Özel tarafından hazırlanmıştır. Bu albümde (s.215), anıtı yapan heykeltıraşın adı 'Ratip Tahir Acudoğlu' olarak ve yapım yılı da '1973' olarak yanlış biçimde yazılmıştır.

Bu yanlış bilgidan kaynaklı olduğu anlaşılan ve 'Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1994'de aldığı karar eki olarak düzenlenmiş olan ve bu makalenin sonundaki ekte bir kopyası yer alan, anıta ait 629 no'lu envanter fişinde de anıtın yapım yılı ve heykeltıraşın adı yanlış biçimde gösterilmektedir (Bkz. EK).

Anıt hakkında daha fazla detaylı bilgiye ulaşabilmek amacıyla Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile kurulan telefon iletişiminin sonucu ulaşılan, 'Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Müzesi' kurucusu Sanat Tarihçi Servet Sarıaslan'dan elde edilen ilk sözel ve görsel bilgilerin ardından, anıt bu satırların yazarınca 21 Haziran 2018 tarihinde bulunduğu mekanda ziyaret edilmiştir.* Ziyaret esnasında sanatçının adının ve bu çalışma için yararlanılan kaynaklarda rastlanılamayan yapım tarihinin, Atatürk figürünün sol ayağının bastığı heykel tabanının yan yüzeyine, 'RATİP AŞİR ACUDOĞU 1954' olarak net bir biçimde yontularak yazıldığı açıkça görülmüştür (Görsel 9).

Görsel 9. A.Ü. Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı, İsim ve Tarih Detayı.

Geçmişteki adıyla Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörlük Binası ile onun batı cephesinin güney tarafına bitişik Erkek Öğrenci Yurdu Binası, 1933 yılında Alman mimar Baurat Naht tarafından tasarlanıp uygulanmaya başlanmış ve başka bir Alman mimar Ernst Egli tarafından sürdürülüp tamamlanmıştır (http-2). Anıt bugün Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi kompleksinin günümüzde de Erkek Öğrenci Yurdu olarak halen kullanılmakta olan binasının batı cephesinde gerçekleştirilmiştir.

* Ziyaret öncesi, ziyaret aşaması ve ziyaret sonrasında yoğun ilgileri ile birlikte hem sözel hem de görsel olarak paylaştıkları bilgiler nedeniyle, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Müzesi Kurucusu Sanat Tarihçi ve Müzeci Servet Sarıaslan ve Ziraat Fakültesi Öğretim Görevlisi Ekin Sarıaslan'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Görsel 10. Binanın anıt yapılmadan önceki görünüşü.

Anıtın gerçekleştirilebilmesi ve en önemli ögesi olan Atatürk figürüne uygun bir fon sağlanabilmesi için, belli bir açıklıkla binanın batı cephesinin tümüyle yeni bir duvarla kapatıldığı ve andezit ile kaplandığı görülmektedir. Bu duvarın üst sınırına yakın bir bölgede iki satır halinde, yontu tekniğiyle yazılmış, “TÜRK GENÇİ REJİMİN VE İNKILAPLARIN SAHİBİ VE BEKÇİSİDİR” cümlesi yer almakta ve altında Atatürk’ün imza stilinde K.Atatürk yazmaktadır. Heykel kaidesinin bastığı tabanın da üç basamaklı bir platform şeklinde tasarlandığı ve arka fon ile uyum ve birliktelik duygusunun yakalanması için andezit kaplama anlayışının bu birimlerde de sürdürüldüğü anlaşılmaktadır (Görsel 11).

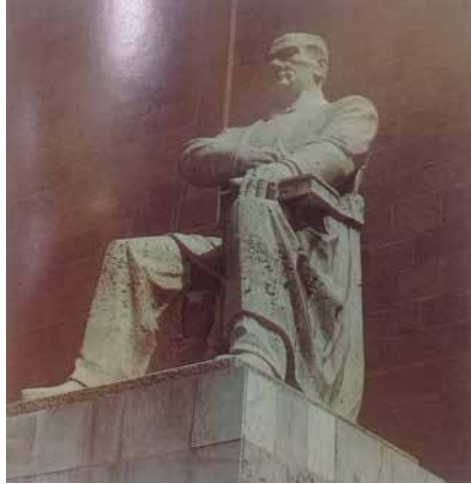
Görsel 11. Binanın, anıtın ilk aşamalarının tamamlandığı anlardaki görünüşü.

Cumhuriyetin 50. Yılı anısına Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi’ni tanıtım amacıyla basılmış 1973 tarihli broşürün kapağında yer alan aşağıdaki fotoğrafta da görüldüğü gibi geçmişte üç basamaklı olan platformun artık altı basamağı olduğu görülmektedir. Nitekim yukarıda üç basamaklı fotoğrafta figürün üzerine oturduğu kaide koyu bir renge sahipken, 1973’deki broşürde kullanılan fotoğrafta ise kaidenin açık renkli bir taş ile kaplandığı fark edilmektedir (Görsel 12).

Görsel 12. Anıt ve binanın 1970'lerin başındaki görünüşü

Gerek basamak sayısının artırılmasının gerekse de kaide kaplamasının sanatçının bilgisi dahilinde ve kendi isteğiyle yapıldığı muğlak bir konudur. Bu kaplama muhtemelen, Görsel 8 ve aşağıda yer alan Görsel 13'de görülen kaplamadır.

Görsel 13. A.Ü. Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı, Kaide Kaplama Detayı

Kaidenin bu açık renkli taşla kaplanmasının, anıtın geneliyle pek de uyuşmayan bir tutum olması nedeniyle, sanatçının iradesi dışında ve 1957'deki ölümünden sonra gerçekleştirilmiş olması yüksek bir olasılık gibi görülmektedir.

Görsel 14 aynı kaidenin, zaman içerisindeki muhtemel kaplama deformasyonu nedeniyle bir kez daha ve yine farklı bir taşla kaplandığını göstermektedir. Bir önceki açık renkli kaplamadan alınan yanlış referansdan olsa gerek bu kez kaidenin çok daha açık ve parlak bir mermerle kaplandığı ayrıca taşların önceki düzene aykırı olarak dikey kullanıldığı görülmektedir. Kaidenin orijinal halinin, ya figürü arka fon ve basamaklı platformla kuşatan andezit kaplamalarla ilişki kurabilmesi için andezitle ya da figür ve kaide birlikteliğini kurarak fonla kontrast etki yaratması amacıyla figürün yontulduğu taş ile kaplanmış olması yüksek bir ihtimal gibi gözükse de kesin bir sonuca varmak için yeni akademik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Görsel 14. A. Ü. Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı, kaidenin son hali.

Arka fon, basamaklı platform, figür ve figürün üzerinde durduğu kaide ve bu kompleks yapının ön cephesinde doğal olarak oluşan tören alanının birbirleriyle kurduğu proporsiyonel ilişkiler irdelendiğinde, anıtın büyük bir ustalıkla tasarlandığı sonucuna varılmaktadır.

Atatürk figürünün yüksekliği yaklaşık 3,30m. ve onun üzerinde durduğu kaidenin yüksekliği ise 3m'dir. Figür dört adet traverten bloğun yan yana ve üst üste ustaca koyularak birbirine monte edilmesi ile elde edilmiş büyük boyutlu bir traverten kütesinin yontulmasıyla ortaya çıkarılmıştır. Bu bloklardan ilk ikisi; taban ve alt bacakların olduğu bölümde yan yana birbirlerine bağlanmışlardır. Üçüncüsü; bu ikisinin üzerine basmakta ve diz kapaklarının altından başlayıp sağ elinin alt sınırı ile sol kol dirseği hizasında bitmektedir. Dördüncü ve sonuncusu da; sağ elinin alt sınırı ile sol kolu dirseği hizasından başlayıp yukarıda başın tepe noktasında sona ermektedir. Travertenler beyaz olarak adlandırılan en açık tonlu traverten cinsindedir (Görsel 15).

Görsel 15. A. Ü. Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı, taş bloklarının ilişkisi ve rengine ait detay.

Benzer malzeme yani beyaz traverten Anıtkabir'in girişindeki arslanlar ile kadın ve erkek grubu heykellerinde de kullanılmıştır. Anıtkabir'deki bu heykeller Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinden çıkarılan beyaz travertenden yapılmışlardır (http-3).

Gerek kullanılan malzemenin benzerliği gerekse de Anıtkabir heykellerinin tamamlanma yılı olan 1953 ile Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı'nın yapım yılı olan 1954 yılının yakınlığı bu projelerin çalışma süreçlerinin birbiriyle çakışmış olabileceğini hatta bu projelerin birbiriyle ilişkili ve bağlantılı gerçekleştirilmiş olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Atatürk figürünün ön çalışması olduğu anlaşılan üzerinde imzaya rastlanamasa da (üst üste gerçekleştirilen beyaz yağlı boya katmanlarıyla örtülmüş olabilir) Ratip Aşir Acudoğu'nun elinden çıktığı, taşıdığı plastik anlayış nedeniyle kesin olan ve aşağıda görseli görülen 1,3m.'lik alçı model halen dekanlık girişinde bulunmaktadır (Görsel 16). Bu modelin heykelin son hali düşünülerek belli bir oranda yapıldığı anlaşılmaktadır. Figürün gerçek yüksekliğinin yaklaşık 3,30m. olduğu dikkate alındığında bunun modelin ölçüsünün yaklaşık olarak 2,5 katı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ölçeğe dair bir diğer önemli veri de gerçek figürdeki taş blokların kesişme çizgilerinin alçı modelde de gösterilmiş olmasıdır.

Görsel 16. Anıttaki Atatürk figürünün alçı modeli.

SONUÇ

Osmanlı'dan başlayıp Cumhuriyet'e uzanan Ratip Aşir Acudoğu'nun heykel eğitimi serüveni ve sonrasında bir heykeltıraş olarak yaşamı, Türk Heykel Tarihi ve Türk Heykeltıraşları için örnek teşkil edecek çok önemli bir yere sahiptir.

Acudoğu'nun heykel sanatına nasıl bir tutku ve kararlılıkla bağlı olduğu, öğrenimine başladığı yıllarda henüz toplumda bu sanatın hiçbir karşılığının olmamasına rağmen bu mesleği seçmesinden bellidir. Aynı tutku ve kararlılık işinde ilerlemeyi ve kendini aşmayı bir zorunluluk olarak hissettirmiş olmalı ki onu uzun yıllar Avrupa'nın en önemli merkezleri olan Almanya ve Fransa'da dönemin en önemli ustalarıyla çalışırken görülür. Acudoğu bu durumu başlangıçta tamamen kendi imkanlarıyla yaratmış ve sürdürmüştür. Bu azmin ve sevginin bir karşılığı olsa gerek, daha sonra Cumhuriyetin kısıtlı maddi imkanlarına rağmen yurtdışına gönderdiği sanatçı kafesi içindeki ilk ve tek heykeltıraş o olmuştur.

Yurda dönüşünden sonra bir öğretmen olarak yaşamını sürdürmüş olması da onun işini bir çıkar ya da sosyal konum sağlama aracı olarak görmediğinin ve idealist bir karakter taşıdığıının en açık göstergesidir. Ama sosyal açıdan mütevazi bu yaşam biçimi onun sanatsal yolculuğunda asla bir durağanlığa veya sanatsal üretkenlikten uzaklaşmasına sebep olmamıştır.

O bir taraftan lise ve ortaokullarda genç belleklere sanat sevgisini aşılarken, diğer taraftan da adeta her işinde kendini aşarak, bir öncekinden çok daha ustalıklı ve etkileyici anıt heykellerini, izleyenlerin de beğeni çıtalarını yükseltecek biçimde topluma kazandırmıştır.

Öğretmenliğini hakkını vererek yaptığının kanıtı, daha ilk görev yerinde öğretmeni olduğu ve gelecekte Türkiye'nin en önemli ve ünlü heykeltıraşlarından biri olacak olan Hüseyin Anka Özkan'da somutlaşır. Heykeltıraş olarak ustalığının kanıtı ise bu makalede kaleme alınan ve Türk Heykel Tarihi'ndeki kamusal alan uygulamaları açısından çok önemli olan birbirinden değerli dört anıt heykelidir

KAYNAKÇA

- Anonim. (02.06.1931). *Kubilya abidesi, inkılap borcunu unutma*. Edirne: Milligazete.
- Bara, H. (1957). *Heykeltraş Ratip Aşir*, *Arkitekt Mimarlık Şehircilik ve Belediyecilik Dergisi*, Seri VI, Cilt 26, Sayı 286, İstanbul Nurgök Matbaası, s.43.
- Berk, N. (1937). *Türk heykeltraşları*. İstanbul: Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı.
- Elibal, G. (1973). *Atatürk ve resim-heykel (2)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gezer, H. (1984). *Cumhuriyet dönemi türk heykeli (3)*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Osma, K. (2003). *Cumhuriyet dönemi anıt heykelleri (1923-1946)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Özel, M. (1994). *Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özsezgin, K. (1999). *Türk plastik sanatçıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Yaşar, S. (2011). *Menemen Kubilya Anıtı'nın Açılışı*. *History Studies*. Cilt 3, Sayı 2. http://www.historystudies.net/dergiayrinti/menemen-kubilya-anitinin-acilisi_251 (Erişim Tarihi: 04.07.2018).

İNTERNET KAYNAKLARI

- http-1: <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/heykel/index.htm> (Erişim Tarihi: 19.05.2018).
- http-2: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/bil/lan/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 30.06.2018).
- http-3: <http://www.kultur.gov.tr/TR,96392/anitkabir.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2018).

GÖRSEL KAYNAKLARI

- Görsel 1. Edirne İl Eğitim Tarihi Müzesi, Ratip Aşir Acudoğu Bilgi Panosu'ndan Ercan Yılmaz tarafından kopyalanmıştır.
- Görsel 2. Bara, H. (1957). *Heykeltraş Ratip Aşir*, *Arkitekt Mimarlık Şehircilik ve Belediyecilik Dergisi*, Seri VI, Cilt 26, Sayı 286, İstanbul Nurgök Matbaası, s.43.
- Görsel 3. <http://www.egemeclisi.com/haber/38236/menemen-kubilya-aniti-ve-sehitligi.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2018).
- Görsel 4. <http://edebiyatsayfasi.blogcu.com/ataturk-icin-yapilan-anitlar/9880253> (Erişim Tarihi: 04.07.2018).
- Görsel 5. Bara, H. (1957). *Heykeltraş Ratip Aşir*, *Arkitekt Mimarlık Şehircilik ve Belediyecilik Dergisi*, Seri VI, Cilt 26, Sayı 286, İstanbul Nurgök Matbaası, s.43.
- Görsel 6. <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/heykel/index.htm> (Erişim Tarihi: 19.05.2018).
- Görsel 7. <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/heykel/index.htm> (Erişim Tarihi: 19.05.2018).
- Görsel 8. Gezer, H. (1984). *Cumhuriyet dönemi türk heykeli (3)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Görsel 9. Dr. Öğr. Üyesi Ercan YILMAZ tarafından 21.06.2018'de fotoğraflanmıştır.
- Görsel 10. A.Ü. Ziraat Fak. Dekanlık koridorlarının duvarlarındaki fotoğraflardan Ercan YILMAZ tarafından kopyalanmıştır.
- Görsel 11. Mimar Levent Ercan arşivinden. Ankara.
- Görsel 12. Sanat Tarihçi Servet Sarıaslan arşivindeki, Cumhuriyetin 50. Yılı anısına Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ni tanıtım amacıyla basılmış 1973 tarihli broşürün kapağından Ercan Yılmaz tarafından kopyalanmıştır.
- Görsel 13. Özel, M. (1994). *Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Görsel 14. A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğr. Gör. Ekin Sarıaslan tarafından 27.04.2018'de fotoğraflanmıştır.
- Görsel 15. Dr. Öğr. Üyesi Ercan YILMAZ tarafından 21.06.2018'de fotoğraflanmıştır.
- Görsel 16. Dr. Öğr. Üyesi Ercan YILMAZ tarafından 21.06.2018'de fotoğraflanmıştır.

EK: Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Envanter Fişi görseli.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ		D.K.V.K.E.		ENVANTER NO: 629	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		ANIT		HARİTA NO: 20	
İLİ: ANKARA	İLÇESİ: ALTINDAĞ	MAHALLE KÖY: DİSKAPI		KORUMA DERESESİ: ANITSAL 1 2 3		ÇEVRESEL 1 2 3
SOKAK VE KAPI NO: Ziraat Fakültesi Önü	KADASTRO PAFTA: ADA: PARSEL:	YAPAN: Ratip Tahir Acutoğlu		MİMARİ ÇAĞI (USLUP): Cumhuriyet		Çevreye Aykır
ADI: Atatürk Anıt	YAPTIYAN: YAPIM TARİHİ: 1973	KITABE:		VAKFIYE:		
GENEL TANIM: Taştan bir kaide üzerinde yer alan Atatürk Heykeli oturur vaziyettedir. Atatürk sol dizinin üstünde kitap tutar şekilde betimlenmiştir.						
KORUMA DURUMU	A İYİ B ORTA C FENA	TAŞIYICI	A DIŞ YAPI B C	A ÜST YAPI B C	A İÇ YAPI B C	A SÖSLEME ELEMENLARI B C
						A RUTUBET B C
						A YOK İZİ VAR B C
VAZİYET PLANI						
GÖZLEMLER						
Onarımına gereksinimi vardır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ		BAKIMDAN BORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ				
YAPILAN ONARIMLAR						
AYRINTILI TANIM				TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK
				ISITMA	KANALİZASYON	
				ORJINAL KULLANIMI:		
				ANIT		
				BUGÜNKÜ KULLANIMI		
				ANIT		
				ÖNERİLEN KULLANIMI		
				ANIT		
				HAZIRLAYANLAR		
				Anıtın S.Tarihçi Selma KAYA Arkeolog		
				Serdar ALIKADIOĞLU Arkeolog		
				Melike ERDOĞAN Ş.Plancı		
YAYIN DİZİNİ		EKLER		KONTROL EDEN		
Ankara Kitabı		RAPOR		/ /199		
Kültür Bakanlığı Yayını 1991		FOTOĞRAF		KURUL ONAYI NO:		
		RÖLEVE PROJE		Ankara Kültür ve Tabiat / /199		
		RESTORASYON PROJESİ		Varlıklarını Koruma Kurulunun / /199		
		HARİTA		13.2.1994 gün 3591 sayılı		
		KROKİ		kara ekidir.		
		KITABE		REVİZYON		
		VAKFIYE		/ /199		
				KURUL KARARLARI		